

Martin Stejskal

Hvězdu, za kterou se někteří z nás vydali, je možné spatřit i za dne

*Přátelé. Martin Stejskal (vlevo) a Václav Cílek při hermetické procházce Starým Městem pražským v rámci setkání s novináři u příležitosti vydání knihy *Labyrintem míst klatých*. Dvanáctého května 2011, nádvoří Domu U dvou medvědů.*

Rozhovor s Martinem Stejskalem jsme zveřejnili v REGENERACI poprvé a naposled před osmi lety. Zaujalo mě na něm, že vyrůstal na zámku ve Zdibech u Prahy a že, jak sám řekl, v něm dětský pocit úžasu z neznámého a sdílení tajuplna zůstal po celý život. Je považován za jednoho z našich předních znalců hermetismu a kromě toho je uznávaným surrealistickým malířem. Téměř čtyřicet let se věnoval práci na díle, které vyšlo na začátku léta. Má přes tisíc stran a jmenuje se *Labyrintem míst klatých*.

Jak si vlastně člověk může představit čtyřicetiletou práci na knize?

Ono to zase není nic moc zvláštního, přihlédně-li se k mému stáří a zaujetí pro téma, které mě – i coby „věkem puncovaného kmeta“ – nepřestalo zajímat. Navíc jsem to měl našťestí rozdělené do dvou poločasů, i když jim pokaždé „pískal jiný sudí“. První polovina se nesla ve znamení čiré spontaneity a bezelstné naivity. Mnoho věcí z běžné sběratelské agendy jsem tehdy neznal nebo podcenil, ani jsem ostatně nemohl doufat, že moje práce někdy vyjde tiskem, ale zato nucená klauzura v pozdním stadiu totalitní normalizace mi poskytla soustředění, které jsem později jen těžko hledal. Vždycky jsem svoji práci považoval jen za jakýsi „úvod“, bylo mi jasné, že k nějaké definitivě se v této oblasti nikdy dopracovat nedá.

Dvacet let od vydání *Labyrintu tajemna* je období jedné generace. Z ohlasů na knihu jsem věděl, že se setkala se širokým zájmem, že však tam některé údaje chybějí. V době jejího vydání se právě rozhodovalo o osudu Československa a přizvání ke spolupráci slovenského přítele, básníka Alberta Marenčina, mi v té chvíli připadalo jako nesmírně důležité. Ukázalo se však, že to spíš posílilo její extenzivní než intenzivní vyznění.

Z řady dotazů jsem věděl, že mnozí postrádali v knize odkazy na přesné prameny. Rozhodl jsem se proto zařadit je na konec tohoto vydání. U nových přírůstků to nebyl problém, horší to občas bylo s dohledáním dat těch původně zmíněných.

Kolik míst jste zmapoval a jak jste na to vlastně šel? Metodicky, nebo spontánně?

Víte, slovo zmapovat s touhle prací nejde moc dohromady. V nejlepším případě jsou to střípky, „ostraka“, z nichž se dá něco s větší nebo menší mírou přesnosti extrapolovat.

Ptáte-li se ale, kolik místopisných lokalit nová kniha obsahuje, je jich přes sedmáct set. Přesný počet ovšem nevím.

Při práci jsem kombinoval obě metody, zvláště v poslední době, kdy už jsem nabyl jistých zkušeností se sběrem a tříděním pověstí. Stalo se i to, že jsem zjistil, že některý region je zastoupen nedostatečně, a věnoval jsem potom větší úsilí při vypátrání bájí právě odtud. Mám-li však odpovědět obecně, toto dílo je spíš výsledkem metodického, mnohdy doslova mravenčího sběru – na rozdíl například od knihy *Praga*

Vodníka dříve měla každá slušnější vesnice. Karel Jaromír Erben popsal ještě v 19. století bytosti, které se na vesnici zjevovaly za poledne nebo večer.

Dnešní doba ovšem živlovým bytostem nebo duchům denních a nočních dob příliš nepřeje. Všudypřítomná vizualizace všeho potlačuje už od raného dětství přirozenou vnímavost, intuici, fantazii. Obchody s hračkami nabízejí namísto dřevěných koniků a panenek plastové figurky s novodobými archetypy typu Hvězdných válek, Pána prstenů nebo Jindry Hrnčíře alias Harryho Pottera. Trh je volný a kýčů tisíce.

hermetica, kde má intuice byla vedena pozoruhodně jasným vnitřním hlasem.

V celé mé práci existují tři, možná čtyři okruhy, o kterých můžu s klidným svědomím prohlásit, že jsou zcela mým přínosem ve studiu zdejšího hermetismu – respektive novým rozpoznáním dávno zapomenutých vztahů. Týká se to zejména zjištění konfigurace letohrádku Hvězda na Bílé Hoře, jejího vztahu k pražské Královské cestě a zhodnocení role Venuše-Večernice v jejím stavebním programu. Podobně je tomu s objasněním alchymistické role sošky Kvasničky na budynském zámku a ještě s několika málo dalšími památkami, z nichž některé jsou i součástí této knihy.

Přijímají dnes lidé jinak než dřív všechny ty pověsti, legendy a zvířata fantastického bestiáře, který popisujete ve své knize?

Zcela určitě. Dnes je to pro ně především zajímavost, zvláštnost a někdy poněkud dětské pobavení, kterému však rád čas od času podlehnou. Vezměte si z druhé strany celý průmysl „posvátných předmětů“ anebo příležitostné strašení a z toho plynoucí velkovýrobu nejrůznějších bubáků na místech, kde se o nich zvláště vypráví.

Doporučuji každému, kdo nepředpojatě přijede do Lourd, vymanit se z davu a pokusit se dostat do míst, odkud lze pozorovat zákulisí tohoto monstřkšeftu se svátostmi.

Moje sběry pověstí nemají jiný cíl než uchovat v pokud možno intaktní podobě lidovou obrazotvornost, tak jak se projevovala v minulých – řekněme – dvou stech letech. Jsem přesvědčen, že ona schopnost imaginace a s ní spojená moc v dnešních lidech stále dřímá jako pohádkový drak. Samozřejmě, může se projevovat jak pozitivně, tak negativně. Pokud jde o to druhé, připomeňme jen „magii“ nacismu, ve skutečnosti jen exaltovanou obrazotvornost davu, obratně kanalizovanou schopnou vůdčí osobností.

Máte představu, jak je tomu v sousedních zemích? Například na Slovensku nebo v Rakousku, kde třeba mají na rozdíl od nás vysoké hory?

Koncem dubna mě Martin Stejskal požádal, abych ho doprovodil k tisku jeho životního díla Labyrintem míst klatých. Samozřejmě jsem nemohl odmítnout, ba naopak mi bylo velkým potěšením sdílet s ním společnou cestu Českým středohořím. Nedaleko majestátních rozvalin alchymického hradu Hazmburka jsme se v Budyni nad Ohří zastavili na nádvoří zámku pozdravit pana Kvasničku.

►►► To je zajímavá otázka. Dosti obecně lze spekulovat, že krajinný ráz tvoří i specifického genia loci. Tak je tomu u nás například v Krkonoších nebo v Brdech, kde každé z těchto pohoří má svého zosobněného ducha. Nemusí to však platit obecně, například Šumava, jakkoli je její ráz temný a emotivně znepokojivý a až se tam vypráví o nespočtu lokálních živých bytostí, takového souhrnného genia nemá.

Ponechud světla by snad mohlo do této problematiky vnést zkoumání takzvané *mentální morfologie*. Její metodologie sice vychází od průzkumu jedince, ale bylo by lákavé extrapolovat zjištění i na širší společenské celky. O co jde: bylo zjištěno, že lidské individuum na celý příští život zásadně ovlivňují prožitky a emoce a také charakteristika okolního prostředí, v němž vyrůstá od svého narození do přibližně pátého roku života. Je přece očividné, že na vyvíjející se psychiku jinak působí rovina se širokým horizontem ve výši očí a jinak například úzké horské údolí, kde horizont je posazen někam téměř do oblak. Ono se to často později neuvědoměle promítá i v lidské mluvě, a zvláště do obrazných forem používaných specifických přívlastků.

Jsou naše země v tomto směru výjimečně nějakou postavou?

Toulavky, jak říká mnoha jádrům pověstí, procházejí Evropou a podobně jako mraky se občas zachytí na specifických místech země a zavlaží ji svým fluidem.

U nás je tomu jako s mnohým jiným – to, co by snad šlo považovat za místní unikát, je vzápětí zrazováno svým evidentně německým původem slova. Mám na mysli bájnou postavu *fexta*, téměř nesmrtelného bubáka, o němž se vyprávělo v úzkém

Labyrint míst klatých má celkem jedenáct prvků hlavní osnovy, které autor vyjádřil stejným grafickým prvkem. Jedním z nich jsou stopy hermetických filozofů, v němž najdete alchymisty a jejich laboratoře, záračné lékaře, sekty, tajné společnosti nebo templáře. Symbol má podobu, kterou můžete najít ve Stejskalově knize Praga hermetica, kde ho odhaluje na Domě U Jednorozce na Staroměstském náměstí.

Náš výlet do mostecké tiskárny přirozeně skončil na kopci s hradem zvaným Hněvín, kde stojí už pár let socha Edvarda Kelleyho. Ten ve městě po druhém nezdařeném útěku z vězení roku 1597 zemřel.

krajovém rámci Českomoravské vysočiny. Ale i tam, jak známo, žili po staletí Němci. Tento kulím vzdorný chlapík se objevuje v krajových pověstech od třicetileté války, a pokud je mi známo, jinde ho téměř neznají.

Byl podle vás Erben génius, nebo pouhý sběratel?

Myslím si, že to byl především erudovaný sběratel a inspirovaný básník. Patří mu velká zásluha na zachování mnoha lidových pověstí a představuje velkého předchůdce pozdější univerzitní vědy reprezentované jmény Tille, Polívka nebo Zíbrt. Rád bych však při této příležitosti vzdal hold méně známému, ale dobrodružnému badateli s imaginací, kterým byl v téže době Václav Krolmus. Můj zemřelý přítel, profesor Vladimír Borecký, by jej bezpochyby zařadil do svého výčtu „mašibblů“, tj. *magorů, šilenců a bláznů*, kteří se však vyznačovali sveřepou touhou jít za svým vysněným cílem. Ostatně moje kniha je právě jemu věnována.

Projevují se místa klatá i v lidových písních?

I když jsem se na tento typ lidové poezie nezaměřoval, určitě existují a je jich jistě velmi mnoho. Vždyť i takzvané kramářské písně, z nichž mnohé zlidověly, jak známo těžily své náměty často z kriminálních činů odehrávajících se na místech, která lze označit jako místa klatá.

Jaké pohádky byste třeba doporučil číst lidem, kteří by chtěli nahlédnout pod povrch příběhu?

Jsem hluboce přesvědčen, že prosté lidové pověsti a pohádky uchovávají podstatné jádro, které má zasvěcovací charakter. Vždyť jen si to vezměte: jak nejspolehlivěji předat zasvěcující příběh, než jej nechat všem na očích! Pohádky a pověsti se uchovávají a tradují jaksi samy sebou, jen je třeba dbát na neporušenost příběhu. Všechny okras, kudrlinky a literární tlachy, které občas báječnou krajinu záračných příběhů doslova kontaminují, jsou podezřelé.

Proto jsem se také snažil propracovat se až ke „dřeni“ prostých dějů. Někomu se to může zdát nudné či rovnou neumělé, ale tak to je a teprve prostota zakládá Dílo.

Doporučil bych číst – a nepředpojatě studovat – všechny pohádky našich klasiků, hlavně Němcovou a Erben. Nezáleží na tom, zda ta, či ona je jen do zdejších luhů

Při četbě enochiánského textu kamenné knihy v Kelleyho pravé ruce na mosteckém Hněvíně.

zbloudilou „toulavkou“. Tyto pohádky velmi často tlumočí například skryté detaily alchymistického procesu, jak materiálního, tak duchovního, jako je tomu například v pohádkách *Tři zlaté vlasy děda Vševeda*, *Zlatovláska*, *O šípkové Růžence* nebo *Popelka*.

Nedávno u nás byl jistý americký esoterik, který tvrdí, že v Praze žil i William Shakespeare a společně s Deem a Kelleyem sdíleli tajemství tzv. Enochova jazyka. Máte na to nějaký názor? Sám z toho mám dojem, že oběma poskytovala alchymie poměrně solidní krytí pro jejich hlavní poslání, kterým byla špionáž ve prospěch anglického dvora. Jak to bylo se Shakespearem, to opravdu netuším. Pokud jde o takzvaný enochiánský jazyk, jedná se o druh tajného písma, kterým si Dee značil některá data ve svých denících, což je poměrně známý fakt. Snad jen doplním, že je velmi podobný takzvanému nebeskému písmu *mabachim*, odvozenému prokazatelně ze staré aramejštiny. Zmiňují se o něm Lévi, Papius i například Abba.

Jaké místo nebo místa jsou pro vás z hlediska české alchymie nejvýznamnější?

To víte, taková odpověď je vždycky zatížena osobní přístupem a vlastním hodnotovým žebříčkem. Mohl bych uvést například nekonvenční „filozofický příbytek“ mého přítele a učitele Josefa Loudy v Terezíně nebo i svoji dávnou „černou komoru“, kde jsme připravovali společnou práci, kterou poslibným začátkem bohužel přerušila jeho smrt.

Čtyřicetiletou práci završil Martin Stejskal osobním autorským dohledem při tisku knihy v mostecké Severografii.

Za časů francouzského hvězdáře Camilla Flammariona se nejméně v pěti tisících případech zjevil příbuzným nebo přátelům člověk, jenž právě umíral na frontách první světové války nebo byl v ohrožení života. Znáám několik lidí, kteří jsou schopni vidět víly, nebo se dokonce potkali se spirituálním fenoménem, který Wolf-Dieter Storr nazývá rostlinné dévy. Vím také o lidech, kteří pod zemí našli opravdové poklady, hrsti zlatých mincí. Potkal jsem jednoho člověka; byl to Matuš Lašut z Turzovky, jenž viděl Pannu Marii, a to dokonce několikrát. Jenže to jsou spíš výjimky – a klaté příběhy dnes vznikají nanejvýš ve zprávách kriminálního zaměření. A čerta potkáte nanejvýš v hospodě, kde tak často nazývají směs rumu a griotky.

Protože se však téměř celoživotně věnuji vztahu alchymie a architektury, je jasné, že znovu v tomto rozhovoru odkazuji k letohrádku Hvězda.

Kdo byl podle vás největším českým hermetikem?

Také zde odpovídám podle své zkušenosti a osobní afinity. Pro mne jím byl Theofanus Abba, dílem obdivuhodný synkretik, dílem podivuhodná renesanční osobnost. Bytost nadaná nadhledem a humorem, což jsou vlastnosti, které u téměř všech ostatních, pokud mohu soudit, nejenže fatálně chybí, ale u nichž je veškerá jejich falešná teatrálnost staví do pozice smutných šašků. Nemluvě o faktu, že se mu opakovaně zdařilo to, co by se dalo nazvat *Malým Dílem*.

A z cizinců?

Měl jsem během času různé priority, ale nakonec se můj obdiv a inklinace aretovaly na osobě francouzského alchymisty Fulcanelliho. Přiznávám, že má na mne velký vliv, zvláště pokud jde o jeho interpretaci architektonických památek, ale také o fenomén tzv. *jazyka ptáků*, což představuje cosi jako univerzální řeč založenou na asonanci, s možností praktikovat ji téměř ve všech evropských jazycích. Někdy se jí říká také *mluvená kabala*. Z mnoha důvodů mám zejména blízko k francouzské hermetické tradici, tak jak ji zosobňují Eugène Canseliet, René Alleau nebo surrealisté Bernard Roger a Jorge Camacho.

Kam se vlastně poděly všechny ty bytosti, skřítkové, sylfové, salamandři, bludičky a víly?

Rozhodně nemíním hořekovat. „Vidění“ bývá opravdu velmi vzácné, a mohu-li soudit z vlastní zkušenosti, i nepřenositelné slovy. Za svého života jsem zaznamenal také několik fenoménů, které mají pouze mimoracionální vysvětlení. Opakuji: *Vidění je nepřenositelné slovy!*

Mám za sebou dávné podnětné zkušenosti s psychotropními drogami, jako jsou mescalín, LSD nebo psilocybin, a s jejich řízenými aplikacemi. Jako malíř vím dobře z vlastní zkušenosti, jak je nesnadné, ne-li nemožné sdělit provokované vize a zážitky. Jsem proto značně skeptický k mnoha projevům „vidění“ a „vizi“, zvláště k těm, které si jsou tak bohorovně jisté svým významem, a zvláště jsou-li vzápětí provázené zvýšeným mediálním průjmem.

Ale zpět k otázce: všechny tyto bytosti jistě pořád existují, jen je potřeba hledat je jinde. Tak například trpaslíci, jejichž předvádavost byla obdivuhodná! Už v předminulém století vytušili, že jim podkrušnohorská krajina s prohlubujícími se povrchovými doly korečkovými rypadly svědčit nebude, a tak jejich hromadný exodus za kopečky byl leitmotivem pověstí od Aše až k Ústí nad Labem už od 19. století. Každý se o tom ostatně může přesvědčit.

Jakkoli je jejich archetyp tradičním zpodoběním zakódován v lidské psychice, jejich imanentní vlastností je ale také jevit se zcela jinak, než si je běžná obraznost dokáže představit. V tom je právě moc a síla imaginace. Vzpomínám si v této souvislosti na velmi emotivní monolog Václava Cílka, který, mluvě o Českém krasu, překvapivě až zmatenými slovy vzpomínal na prožitek „pocitu draka“ postupujícího nejen vyku-

tané chodby a dutiny, ale i kompaktní skálu.

Skoro v každém velkém evropském městě je možné absolvovat večerní prohlídku s průvodcem po místech zjevení bílých paní, bezhlavých rytířů nebo tajných chodbách...

Třeba touhle mojí knihou průvodcům, tedy alespoň těm vnímavějším z nich, poněkud rozšířím obzory. Jinak se domnívám, že dnešní stadium této civilizace, charakterizované zejména *medializací*, tedy zprostředkováním doslova všeho, moc nadějí do budoucnosti nedává. Jako surrealistů sdílím společně a už dlouho vnímané přesvědčení, že se jedná o úpadkovou fázi konce atlantské civilizace.

Známky toho, co ji vystřídá, jsou už zřejmě dlouho kolem nás, ale je nesnadné je číst a interpretovat. Hermetismus – a konec konců i surrealismus – na to ale mají dost času. Hvězdu, za kterou se někteří z nás vydali, je přece možné spatřit i za dne.

**S přátelskou pomocí
Martina Stejskala
připravil Jiří KUCHAR**

Více o knihách Martina Stejskala najdete na www.eminent.cz.

obálka *Labyrintu*